

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ, מועד ב' תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 011282
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה והבעה

הוראות לנבחן

- עברית: הבנה, הבעה ולשון
- א. משך הבחינה: שתיים ורבע.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
- פרק ראשון – הבנת הנקרא – 60 נקודות
- פרק שני – הבעה בכתב – 40 נקודות
- סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא את הטקסטים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.
- השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – הבנת הנקרא (60 נקודות)

שאלה 1

א. התחושה נגרמת בעיקר מן המסר שמועבר לתלמידים "בין השורות": שבכללי השפה העברית התקנית יש היגיון למופת, סדר ויופי, ושהכללים אינם שרירותיים. לכן, כשהתלמיד אינו מבין כלל מסוים או אינו מוצא בו היגיון, הוא מסיק שהבעיה היא בו עצמו – בחוסר היכולת שלו להבין – ולא בכללים. לכך מצטרפת העובדה שחלק מן הכללים שונים מאוד מן השפה הטבעית שהתלמיד מדבר (למשל "מפני ש" כן, אבל "בגלל ש" לא).

ב. הכותב ממליץ להבהיר לכולם – למורים ולתלמידים – שהשפה התקנית אינה הגיונית או סדירה יותר משפת הרחוב, ולכן אין לצפות מן התלמידים שכל חוקיה ייראו להם טבעיים וקלים להבנה. במקביל יש להסביר להם מדוע בכל זאת חשוב ללמוד אותה: היא משמשת כרטיס כניסה למועדון של אנשים משכילים, שיש להם זיקה לאוצרות התרבות של החברה.

שאלה 2

א. לדעת הכותב, בשפה התקנית אין יותר היגיון ויופי מבשפה הלא-תקנית: השפה התקנית אינה הגיונית יותר או סדירה יותר משפת הרחוב, ובמשלבים הלא-תקניים יש היגיון דקדוקי לא פחות מבשפה התקנית. החידושים הלשוניים הנוצרים במשלבים הלא-תקניים אף הגיוניים להפליא, משום שהם נוצרים כדי להגדיל את ההיגיון והסדירות בשפה. לדוגמה, מערכת שם המספר התקנית בלתי הגיונית, כי הסיומת־ה, המציינת בדרך כלל נקבה, מצורפת בה דווקא למספרים בזכר.

ב. (דוגמה – "יונות") בעברית יש כלל סדיר: שמות בנקבה המסתיימים בסיומת־ה מקבלים ברבים את הסיומת ות (שמלה-שמלות, מכונית-מכוניות). הילד שאמר "יונות" החיל את הכלל הסדיר הזה על המילה "יונה". אבל בשפה התקנית הרבים של "יונה" הוא "יונים" – צורה חריגה שאינה מתאימה לכלל. כלומר, ה"שגיאה" של הילד הגיונית וסדירה יותר מן הצורה התקנית. הדבר מחזק את עמדת הכותב שהשפה הלא-תקנית אינה פחות הגיונית מן התקנית, ושצורות לא-תקניות נוצרות דווקא משום שצורות מסוימות בשפה התקנית "אינן שקופות ואינן סדירות".

(באותו אופן: "ביצות" במקום "ביצים"; "עיפרונים" – זכר עם ים – במקום "עפרונות").

שאלה 3

הם חלוקים בשאלה אם יש ללמד את השפה התקנית ולחייב את הילדים להשתמש בה. הבלשנים: מכיוון שהשפה הטבעית של הילדים ברחוב אינה פחות הגיונית ופחות סדירה מן השפה התקנית, יש לאפשר לכל ילד לכתוב ולדבר בשפתו הטבעית, ואסור לכפות עליו כללי שפה אחרים. הכותב: אף שהוא מסכים שהשפה התקנית אינה הגיונית יותר, הוא טוען שאין מכך מסקנה לגבי הוראתה. השאלה אם להתעקש על שפה תקנית אינה שאלה בלשנית אלא שאלה של נורמות חברתיות ושל ערכים תרבותיים (כמו לבישת חליפה ועניבה באירוע רשמי), ולכן יש להמשיך להקנות לילדים את השפה התקנית – היא נושאת זהות תרבותית ומשמשת כרטיס כניסה ל"מועדון" חברתי.

שאלה 4

(4)

שאלה 5

- א. החייל היה טוען שהשפה היא קודם כול מכשיר תקשורת, ושהמסר שלו – הבקשה לקנות מטריות לחיילים – הובן היטב גם בסגנון הדיבור היומיומי שבחר ("אח שלי, גיבור"). לכן אין סיבה להתעקש על שפה תקנית ורשמית.
- הוכחה מן המאמר: "אילו הייתה השפה רק מכשיר תקשורת, באמת לא הייתה שום סיבה להתעקש על שפה תקנית בכתובה ובדיבור. הרי 'שלוש שקל' מובן בדיוק כמו 'שלושה שקלים'" (שורות 41–43). נוסף על כך, לפי המאמר שפת הרחוב אינה פחות הגיונית מן השפה התקנית (שורה 25).
- ב. הכותב היה מבקר את אופן הפנייה ומבין את תגובת המפקדים. לדעתו השאלה איזו שפה להשתמש בה אינה שאלה של היגיון או של הבנת המסר, אלא של נורמות חברתיות ומוסכמות תרבותיות. פנייה אל הרמטכ"ל, המפקד העליון של הצבא, היא מצב רשמי, ובמצב כזה מקובל להשתמש בלשון תקנית ומכבדת. החייל הפר את המוסכמה, ולכן תגובת המערכת מובנת.
- הוכחה מן המאמר: הכותב משווה את השימוש בשפה התקנית להחלטה "ללבוש חליפה ועניבה באירוע רשמי. הם עושים זאת מפני שזו מוסכמה תרבותית בחברה שהם שייכים אליה" (שורות 38–40). כמו כן הוא כותב שלחברות ב"מועדון" השפה התקנית יש "השלכות ישירות על חייו של אדם" (שורה 50) – ואכן לחייל היו השלכות ממשיות.

שאלה 6

(2) מרגיז

שאלה 7

(1) מבוססים על דעה לא הגיונית

שאלה 8

(3) נאורות

שאלה 9

(2) בבירור

שאלה 10

(4) נוהג מקובל

שאלה 11

(3) המעצבים

שאלה 12

בשל (גם: בגלל / עקב / על)

פרק שני – הבעה בכתב (40 נקודות)

שאלה 13 – מאמר לדוגמה

שפה חיה צריכה שומרים

מאז שחזרה העברית להיות שפה מדוברת, נמשך ויכוח בין מי שמבקשים לשמור בקפדנות על כללי העברית התקנית ובין מי שסבורים שיש להניח לשפה להתפתח באופן טבעי, כפי שדובריה משתמשים בה. לדעתי, יש להגן על העברית התקנית ולהקפיד על הוראתה, גם אם הדבר דורש מאמץ מן התלמידים ומן החברה כולה. ראשית, השפה התקנית היא הגשר שבין הדורות. העברית היא שפה עתיקה, ובזכות השמירה על כלליה יכול תלמיד בישראל לקרוא היום את התנ"ך, את שירת ימי הביניים ואת ספרות התחייה ולהבין אותם. גיא דויטשר כותב במאמרו כי השפה היא אחד הנשאים החשובים ביותר של זהות תרבותית, וכי השפה התקנית יוצרת קשר עם טקסטים שהחברה רואה בהם את נכסי התרבות המכוננים שלה. אם נניח לשפה להשתנות בלי כל הכוונה, ייתכן שבעוד כמה דורות יתקשו דוברי העברית להבין את ספרות העבר.

שנית, שליטה בשפה התקנית מבטיחה שוויון הזדמנויות. בכתיבה רשמית, בלימודים האקדמיים ובעולם העבודה נדרשת שליטה במשלב התקני. דויטשר מכנה את השפה התקנית "כרטיס כניסה" למועדון, וכותב שלחברות בו יש השלכות ישירות על סיכוייו של אדם להשתלב במקצועות נחשקים. ויתור על הוראת השפה התקנית לא יבטל את הדרישה הזאת, אלא רק ימנע מתלמידים רבים, בייחוד ממשפחות שאינן מקפידות על הלשון, את הכלים לעמוד בה.

המצדדים בהתפתחות חופשית טוענים כי שפה חיה משתנה כל הזמן, וכי כל ניסיון לעצור את השינוי נידון לכישלון. אכן, אסור להקפיא את העברית: היא זקוקה למילים חדשות בתחומים כמו מחשבים, רפואה ומדע. עם זאת, דווקא משום כך נחוצה יד מכוונת. האקדמיה ללשון העברית מחדשת מילים כמו "מרשתת" ו"יישומון" לפי דרכי התצורה של העברית, וכך השפה מתחדשת בלי לאבד את אופייה. בלי הכוונה כזאת היו נכנסות לעברית מילים לועזיות רבות, והשפה הייתה מאבדת בהדרגה את ייחודה.

לסיכום, השמירה על העברית התקנית אינה קנאות ריקה, אלא אחריות לזהות התרבותית שלנו ולעתידם של התלמידים. עלינו להמשיך ללמד את כללי השפה, ובה בעת לאפשר לה להתחדש בדרך מבוקרת.

שאלה 14 – מאמר לדוגמה

יותר ממה שנראה בתמונה

בעידן הרשתות החברתיות כמעט כל רגע בחיינו הופך לתמונה: הארוחה במסעדה, הבגד החדש, החדר המעוצב והמסיבה של סוף השבוע. לצד ההנאה מן השיתוף, נדמה שהמראה החיצוני הפך לחזות הכול, ולעיתים הוא בא על חשבון ערכים ומהות. לדעתי, החשיבות המופרזת שאנו מייחסים לנראות מזיקה לנו, ועלינו לפעול כדי להחזיר את המהות למרכז.

ראשית, הרדיפה אחר מראה מושלם פוגעת בדימוי העצמי, בייחוד של בני נוער. ברשתות מוצגות תמונות ערוכות ומסוננות, שבהן כולם יפים, רזים ומאושרים. נער או נערה שמשווים את עצמם לתמונות אלה מרגישים שהם אינם טובים דיים, אף שהתמונות אינן משקפות את המציאות. רבים מבני הנוער מעידים כי לאחר גלילה ארוכה ברשת הם חשים פחות מרוצים מעצמם ומחיהם. כך, במקום לטפח את כישרונותיהם ואת אופיים, הם משקיעים זמן ומרץ בניסיון להיראות כמו דמויות שאינן קיימות באמת.

שנית, כשהעיקר הוא איך דבר נראה, הוא מאבד את משמעותו. אנשים מגיעים להופעה כדי לצלם אותה ולא כדי ליהנות ממנה, ומסעדות נבחרות בזכות צלחות "פוטוגניות" ולא בזכות טעם האוכל. התופעה ניכרת אפילו בתחום הערכים: יש מי שמתנדבים בעיקר כדי להעלות תמונה מן ההתנדבות ולאסוף תגובות אוהדות. כך נתינה, שהיא ערך בפני עצמו, הופכת לכלי לשיפור התדמית, והשאלה "מה עשיתי" מתחלפת בשאלה "איך זה ייראה". יש הטוענים כי הרשתות מאפשרות ביטוי עצמי ויצירתיות, וכי הטיפוח החיצוני הוא דבר לגיטימי ואף משמח. אכן, אין פסול בבגד יפה או בבית מעוצב, והרשת אף פתחה הזדמנויות לאמנים ולעסקים קטנים. עם זאת, הבעיה אינה בטיפוח עצמו, אלא במקום המרכזי שהוא תופס, עד שאנשים נמדדים לפי מספר העוקבים שלהם ולא לפי מעשיהם ואופיים.

לסיכום, המראה החיצוני אינו רע בפני עצמו, אך כשהוא הופך לערך עליון הוא דוחק את הערכים החשובים באמת. ההורים ומערכת החינוך צריכים ללמד את בני הנוער להתבונן ברשת בעין ביקורתית, וכל אחד מאיתנו יכול לשאול את עצמו, לפני שהוא מעלה תמונה, אם הוא חי את הרגע או רק מצלם אותו.

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon